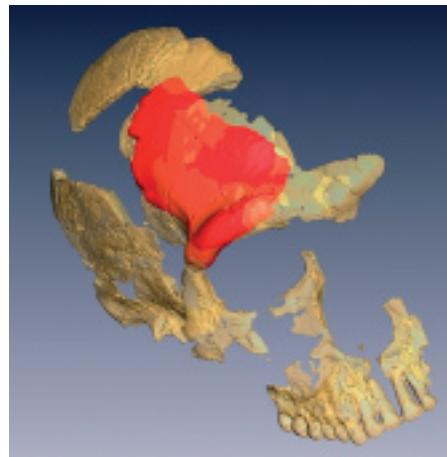

De Neandertaler

Welke zoogdieren kwamen in vroeger tijden in Nederland en/of Vlaanderen voor maar verdwenen uit de lage landen? Jelle Reumer, directeur van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam, blikt in deze rubriek terug.

bron: Kennislink

bron: RMO

In Zoogdier iets schrijven over mensen, kan dat? Natuurlijk behoort de primaat *Homo sapiens* tot de zoogdieren, maar ondanks een langdurige vestigingshistorie komt de soort niet voor in IJsseling & Scheygrond, noch in veldgidsen of de kolommen van Lutra of Zoogdier. Er zijn dan ook genoeg antropologische, medische, sociologische en politieke bronnen die de anatomie en het gedrag van sapiens boekstaven. Toch wil ik in deze rubriek over verdwenen zoogdieren een uitzondering maken, want de uitgestorven mensensoort *Homo neanderthalensis* (met een h), kortweg de Neandertaler (zonder h), is wel degelijk een verdwenen zoogdier.

De Neandertaler heeft een systematische positie die nogal aan discussie onderhevig is. Is het een eigen soort? Is het een ondersoort van sapiens? Of een ondersoort van erectus, of van heidelbergensis (gesteld dat die laatste niet zelf een ondersoort is van erectus)? Er zijn veel belangrijke kenmerken die de Neandertaler onderscheiden van de moderne mens, zoals de terugwijkende kin, de niet-geprononceerde jukbeenderen, de dikke wenkbrauwboog; allemaal kenmerken die we ook aantreffen bij andere vroeg- en midden-Pleistocene mensen. Dat rechtvaardigt een positie binnen deze groep van

nauw verwante hominiden: soorten als erectus, georgicus, antecessor, heidelbergensis, neanderthalensis. Ja maar, zult u zeggen, de Neandertaler had toch veel meer hersens? Zelfs meer dan de gemiddelde moderne mens? Dat klopt, maar dat kenmerk is ook te duiden als een convergentie, een voorbeeld van parallelle evolutie waarbij laat-Pleistocene mensachtigen steeds meer hersens kregen. Convergenties komen vaker voor.

Terwijl de Neandertaler in Europa leefde, ontstond sapiens in Afrika en migreerde

ler én werd verdrongen én er evengoed genetische uitwisseling plaatsvond. Je slaat de mannetjes de schedel in en verkracht de vrouwtjes - en de constatering dat er nog altijd Neandertaler-genen in ons genoom verwijlen is verklaard.

Ook in Nederland kwamen Neandertalers voor. Hun sporen waren al lang bekend, in de vorm van werktuigen en zelfs restanten van nederzettingen. Fysieke resten - botten, kiezen, schedels - waren echter onbekend, tot in 2009 Krijn opdook. Krijn is de Zeeuwse jongensnaam die werd gegeven aan de voormalige eigenaar van een stuk

frontale, een schedeldeel met die karakteristieke wenkbrauwboog, dat door een visser uit de Zeeuwse

wateren werd opgevist. Er worden wel meer zeldzame zoogdieren uit zee opgevist, zoals een sabeltandtijger en een bosolifant, maar dit stukje voorhoofdsbot was het eerste smoking-gunbewijs voor een Hollandse oermens. We zullen nooit zeker weten of Krijn het slachtoffer was van een agressieve Cro-Magnonmens, maar de gedachte dat dat mogelijk zou kunnen zijn stemt toch een beetje weemoedig. Als we toen een tikje fijnzinniger waren, hadden ze misschien nog wel geleefd.

'Meer hersens dan de moderne mens'

onze kant uit om in het leefgebied van de Neandertalers terecht te komen. En toen? Over weinig onderwerpen in de paleoantropologie is zo veel geschreven als over de vraag omtrent de interactie tussen de twee mensensoorten, een vraag die bondig is samen te vatten met: deden ze het met elkaar? Ik denk van wel, maar zelden vrijwillig. *Homo sapiens* is een weinig fijnzinnig diersoort. Met Auschwitz, Rwanda en Srebrenica in het achterhoofd en het gegeven dat we genetisch in 100.000 jaar niet wezenlijk zijn veranderd, is een eenvoudig scenario denkbaar waarbij de Neanderta-